

УНІВЕРСИТЕТСЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР ЕВОЛЮЦІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Наукова проблема розвитку університетів у світі широкого і всюдисущого впровадження комп'ютерів продовжує цікавити людей університету. У статті висунута гіпотеза, що в епоху зростання віртуальних умов, поширення дистанційних технологій навчання, хмарних технологій доступу та обробки даних, автоматизації як виробничих процесів, так і розумової діяльності людини, переходу від традиційних форм зберігання і доступу до інформації, якими багато десятиліть виступали паперові носії, книги, до електронних з величезними швидкостями та обсягами, неминуче змінюється середовище навчання університетів, що революційно переводить викладачів і студентів у середовище комунікації через різноманітні комп'ютерні інструменти. Ключове питання – образ майбутнього. Образ – який схвалюють більшість або тільки керівництво? Постає питання: Що в основі моделі, образу нового запланованого стану університету, категорія «Рівність» або «Справедливість»? Тобто, який пріоритет концепту? Або яка пропорція цих фундаментальних підстав? І для кого?

Ключові слова: університетська система освіти; університетське середовище; фактор еволюції; синергія єдності принципів організації; сталий розвиток; еволюція університетів України; цикл розвитку; категорії «Рівність»; «Справедливість».

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Університет як місце роботи для задоволення життєвих потреб людини, викладача, співробітника і його сім'ї, або можливість внести свій посильний вклад у прогресивний розвиток країни, людства? Можливість реалізувати власні уявлення, цінності і пріоритети в майбутнє своїх дітей, близьких? Передати усе те, що назріло, викресталізувалося в свідомості і що сам для себе зміг домогтися лише частково, з тих чи інших обставин, але мріяв зробити це для дітей. Місце де висока мрія може бути досягнута, поступово, може навіть через багато поколінь, оскільки це велика мрія, це не тривіальне або дуже приземлене, а те що народжує прагнення до великого, що недосяжне для маленької групи людей, а тільки для більшості. Фактично сформульоване питання про творення. Потреба творення.

Творення як створення нового досі не баченого але важливого, того що дозволить відповісти спадкоємцям, або студентам, що власне тобою у цьому світі створено неймовірного. Чим можна і потрібно пишатися. І це не може і не повинно бути грошима чи спадком. Гроші це «необхідна але це недостатня умова». Просто як у математиці. Валентин Юрійович Катасонов звертає увагу на те, що для господарів грошей «Гроші це не мета. Це засіб для досягнення мети». Треба пам'ятати про це. А ми додамо, що університет це не мета, а засіб для досягнення мети. Причому, як для старшого,

що може бути навіть більш важливим, так і для нового покоління.

Адже концепт «Побудувати будинок, посадити сад і виховати сина!» це важливо. Думаю, що ідея не втратила привабливості. Надихала і продовжує надихати чоловіків. І тільки ті хто це приймають – служителі університету, викладачі. Отже, викладачі це творці! І не менше. Інакше це просте заробляння грошей, засобів до існування, що може бути досягнуте значно простіше і швидше. Тим кому це важливо створюють свою справу, бізнес. І це теж добре. Але є і ті хто створюють університети. А хто тоді вони? Думаю – «Два в одному». І звичайно, творців університетів одиниці. Наприклад, один з ініціаторів створення інституту нового типу П. Л. Капіца в 1949 р. заклав основи в створений МФТІ – Московський фізико-технічний інститут [9]. При існуючому Московському державному університеті (МДУ). «Московський державний університет імені М. В. Ломоносова – один з найстаріших і найбільших класичних університетів Росії, один з центрів вітчизняної науки і культури, розташований у Москві. З 1940 р. носить ім'я Михайла Васильовича Ломоносова» [8]. Раніше – Імператорський Московський університет (1755–1917).

До цього – Берлінський університет імені Гумбольдта – найстаріший з чотирьох університетів Берліна. Заснований 16 серпня 1809 р. за ініціативою Вільгельма фон Гумбольдта [3]. Відроджена Києво-Могилянська академія (КМА) у 1991 р. командою ентузіастів на чолі з В'ячеславом Брюховецьким та

Сергієм Іванюком. «Києво-Могилянська академія – історичний навчальний заклад у Києві (1615), який під такою назвою існував з 1632 до 1817 р. Засновником академії був митрополит Петро Могила. Фактично всі сучасні українські заклади вищої освіти тією чи іншою мірою є духовними спадкоємцями цього закладу через вихованців академії, які стали засновниками відповідних нових богословських, філософських і наукових шкіл у цих вузах» [5]. У 1996 р. створено Миколаївську філію (МФ) КМА ініціативною групою: Леонідом Клименко, Олександром Мещаниновим і Володимиром Ємельяновим [7]. Кожен з наведених прикладів характерний новизною, оскільки в межах існуючої організації інституції створити нове принципово неможливо або передбачає набагато більше зусиль. Тому, коли з високих трибун вішають про модернізацію системи освіти в Україні, то це свідчить про незнання історії питання [11; 14; 15].

Відмінний шлях модернізації системи освіти, це приклад Великої Британії, де в 60-і рр. XX століття були створені **вісім** нових університетів. Або більш ранній приклад з США, де також як МФТІ в СРСР (1949), поруч з Гарвардським університетом (1636) був створений Массачусетський технологічний інститут (1861). «Массачусетський технологічний інститут (МТІ, англ. Massachusetts Institute of Technology, MIT) – університет і дослідницький центр, розташований у Кембриджі (передмісті Бостона), штат Массачусетс, США» [6]. Які ще потрібні аргументи щодо обґрунтування та вибору шляхів модернізації, а точніше – розвитку університетської системи освіти країни. Сучасний світ поки не придумав шлях кращий ніж запропонував і втілює П. Л. Капіца. Так було раніше, так є тепер і можливо буде у майбутньому. Таким чином, наукова проблема розвитку університетів у світі широкого і всюдисущого впровадження комп'ютерів актуальна і вимагає обґрунтування життєвого образу, концептуальної моделі, варіанту концепції, плану дій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, якій присвячується означена стаття. Університет може виконувати належно свою функцію, місію, тільки в умовах академічної свободи та університетської автономії. А їх носіями і послідовниками виступають передусім викладачі, ті хто кожен раз передають свої знання, переконання, новому поколінню. Але стрімкі зміни світу настільки істотні і швидкі, що як встигнути? Динаміка – потрібне швидке реагування на зміни. Для швидких змін необхідне динамічне середовище – середовище, яке змінює сутність існування.

Виникає гіпотеза щодо можливості перенесення розвитку університету, реального університетського середовища у віртуальне, де зміни стосуються, передусім, ідей. Середовище – визначальний фактор еволюції сучасного університету. Але не можна обійти питання. Змінюватися, в який бік, до чого прагнути?

Зауважимо, що будь-які зміни принципово починаються зі зміни образу, тобто визначення бажаного стану системи, відмінного від існуючого, вже досягнутого. Тому обійти або виключити, або

ігнорувати етап створення віртуального образу не можна. А визначення університету може бути подано як «середовище в якому відбувається формування нової якості» студентів. Нове або будь-яке інше якість формується десь, а не в повітрі.

Ключове питання – образ майбуття. Образ – який схвалюють більшість або тільки керівництво? Постає питання: Що в основі моделі, образу нового запланованого стану університету, категорія «Рівність» або «Справедливість»? Тобто, який пріоритет концепту? Або яка пропорція цих фундаментальних підстав? І для кого?

Формулювання цілей статті (постанова завдання). Основною метою статті є обговорення висунутої гіпотези, що в епоху зростання віртуальних умов, широкого поширення дистанційних технологій навчання, хмарних технологій доступу та обробки даних, автоматизації як виробничих процесів, так і розумової діяльності людини, переходу від традиційних форм зберігання і доступу до інформації, якими багато десятиліть виступали паперові носії, книги, до електронних з величезними швидкостями та обсягами, неминуче змінює умови навчання в університетах, революційно переводить і викладачів і студентів у середовище комунікації через різноманітні комп'ютерні інструменти. Можна сміливо констатувати, що університет стрімко занурюється, переходить в електронну форму спілкування. Тобто, спостерігається очевидна зміна середовища з реального на віртуальне, точніше його розширення, тобто – розвиток. Віртуальне середовище – зростаюча складова університету. А традиційне, класичне університетське середовище – це розкішний світ спілкування, уточнення фрагментів, деталей тих об'єктів і систем, що вивчаються студентами. Це дійсно розкішне і незамінне середовище спілкування, поки що соціалізації, яка невблаганно доповнюється, а іноді і замінюється електронною формою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидко зростаюче віртуальне середовище або система навчання в університетах часто отримує визначення як LMS – learning management system. У ЧНУ імені Петра Могили, вже з 2005 р. використовується LMS – MOODLE [7]. «Перша версія написана 20 серпня 2002 р. Розробник – Martin Dougiamas. Moodle – система управління курсами, також відома як «система управління навчанням» або «віртуальне навчальне середовище», є аббревіатурою від англ. Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment. Являє собою вільний веб-додаток, що надає можливість створювати сайти для онлайн-навчання» [10].

На 3 вересня 2019 р. маємо таку статистику. Усього користувачів – 7560. Усього курсів – 1987. Частота звернення до сайту представлена на рис. 1.

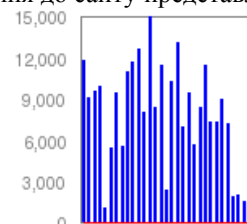

Рис.1. Частота звернення до сайту MOODLE

Рисунок демонструє значний інтерес зовнішніх відвідувачів сайту до навчальних ресурсів університету <http://chdu.edu.ua/>. На жаль, у нас відсутня інформація щодо частоти відвідування головного сайту університету <https://chmnu.edu.ua>, а також сайтів електронних бібліотек університету <http://pednauki.chdu.edu.ua/>, <http://dspace.chmnu.edu.ua/>, <http://lib.chdu.edu.ua/> за такий же період. Інтерес представляє порівняння цих статистик. Таке порівняння дозволило б зробити припущення і прогнозування напрямку,

таких дій щодо подальшого вдосконалення загального віртуального університетського середовища.

Повертаємося до питання: Що в основі моделі, образу нового запланованого стану університету, категорія «Рівність» або «Справедливість»? Це дійсно фундаментальне питання.

У графічній формі в Інтернеті легко знайти ілюстрації на порівняння цих концептів. Так, самий наближений до реальності варіант з усієї цієї серії картинок представлений на рис. 2.

Рис.2. Наближений до реальності варіант з усієї цієї серії картинок [12]

Відомо, що і рівність і справедливість по різному розуміють і викладачі і студенти і керівництво різних рівнів в університетах. І викладачів і студентів можна зробити однаковими в одному розумінні рівності і справедливості. При цьому будуть досягнуті більш комфортні умови, для керівництва, але студенти і викладачі отримають менш комфортне і дружнє їм оточення, умови для навчання і роботи. Якщо середовище формується без участі студентів і викладачів – виграють тільки керівники але в подальшому програють усі. Так і з віртуальним середовищем, без спільної роботи, без глибокої участі у створенні і розвитку викладачів і студентів віртуальний університет не досягне істотних висот, успіхів. Категорії «Академічна свобода» та «Університетська автономія» не тільки для тих хто «вище», а для всіх, і для тих хто «нижче». Тільки балансує інтереси можливий справжній розвиток. Ось і вимальовується образ майбутнього облаштування університету, університетського середовища. Своєрідне «перевідкриття» або «перевідродження» університету, як реального канонічного, так і віртуального інноваційного середовища університету. Тільки спільний розвиток, ко-еволюція університету гарантує світлий образ його майбутнього [1].

Ураховуючи реальний фінансовий стан університетів у сучасних умовах, ми дійшли висновку, що безперешкодний вибір студентів та закладу вищої освіти ефективніше впроваджувати шляхом надання можливості

вибору блоку рішень, на зразок блоку дисциплін профілізації. Отже, як визначає Д. Белл, ефективність – це раціональність у виборі між двома альтернативами [2, с. 224].

На думку Е. Фромма, сучасне технологічне суспільство як технологічна система «запрограмована за двома принципами, які визначають зусилля й думки всіх, кого воно стосується. Перший принцип полягає у максимумі: все, що можливо технічно зробити, варто зробити... навіть ціною відмови від задоволення багатьох потреб тут, на Землі. Цей принцип заперечує усі цінності, які розвинуті гуманістичною традицією, згідно з якою варто робити лише те, що потрібно людині для її зростання, радості, розуміння того, що це прекрасно, що це є добром, що це є істиною. ... Якщо це технічно можливо, то решта цінностей нехтується, а підвалини етики визначаються технологічним розвитком. Другий принцип – це максимальна ефективність і продуктивність. Як наслідок, вимога максимальної ефективності викликає вимогу мінімальної індивідуалізації.

Обмежуючись вузькими рамками сьогоденних цілей компанії, можна зробити працівників слухняними й керованими, в результаті підвищуючи ефективність діяльності компанії. Але коли йдеться про службовців як людей, то результатом також є виникнення в них почуття меншовартості, стурбованості, пригніченості, що може призвести до байдужості або до ворожості»

[13, с. 141–143]. Учений особливу увагу звертає на усунення елементів творчості при означеній організації праці шляхом розподілу й членування завдань, коли не змає потреби для розмірковувань та міжособового контакту. Ефективність у вузькому значенні виявляється надзвичайно неефективною, коли розширення межі часу й масштаби предмета аналізу, «може деморалізувати людей і дорого коштувати й людині, й суспільству». Панування цього ж принципу «максимальної продуктивності», у висловленні – «чим більше, тим краще», призводить до порушення рівноваги у системі загалом. «Якщо всі зусилля спрямовані на те, щоб робити більше, якість життя втрачає будь-яке значення, а діяльність, що була засобом, стає метою» [13, с. 144–145].

Варто нагадати слова Л. М. Толстого (1828–1910), які В. О. Сухомлинський (1918–1970) неодноразово цитував: «Якщо вчитель має лише любов до учня як батько, мати, він буде кращим за того вчителя, який прочитав усі книги, але не має любові ні до справи, ні до учнів. Якщо вчитель поєднує в собі любов до справи і до учнів, він – досконалий учитель» [4, с. 153]. До цього слід додати слова І. А. Зязюна, «що справжній колективізм формується лише там, де є творчий, закоханий у дітей педагог, де є культ Людини, Розуму, Щастя, Свободи, Справедливості, Совісті» [4, с. 157]. Стосовно ідеї вільного вибору наведемо думку І. А. Зязюна: «Ми намагаємося досягти повної впевненості, що вільний вибір професії є основою всебічного розвитку особистості при відповідності індивідуальних особливостей професійним вимогам. Наше кредо: лише вільний і правильний вибір професії – єдина передумова всебічного розвитку особи» [4, с. 125]. Разом «з вищими науками над усе побожність у серцях молоді зорано і засіяно було. Без того мудрість усіляка є глупством перед Богом». Так заповідав нащадкам Петро Могила.

Отже, ефективність університетського середовища – це надання реального права, рівності в самостійному виборі альтернатив розвитку як викладачами, так і студентами, у тому числі і тим, хто в майбутньому також стане викладачами.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямі. Таким чином, тільки в умовах академічної свободи та університетської автономії з обов'язковим спільним плануванням змін і широкими і постійними дискусіями можливі сталий розвиток студентів, університету, суспільства і цивілізації. Рівність – як однакові можливості і студентів і викладачів та керівництва в обговоренні, обґрунтуванні та прийнятті спільних рішень щодо університетського облаштування. Справедливість – як справедливі умови для комфортного навчання та викладання, керівництва, не обтяжені формальностями і постійно мінливими вимогами до звітності, до контролю, що суперечить самій сутності академічної свободи та університетської автономії. Тільки так формується особистість, тільки в такому середовищі, у такому оточенні. Особистість студента, викладача і керівника. Динаміка не терпить нав'язування. Тільки в свободі надія на сталий розвиток усіх складових університету і його оточення. Свобода в малому обумовлює потенційну здатність і можливість свободи у великому. Перенесення у віртуальне середовище – ще одна відповідь на надмірну опіку, надокучливу вимогливість контролю.

Прагнення до максимальної ефективності та продуктивності обертається мінімальною індивідуалізацією, можливістю до появи нового, неймовірного. У балансі або в протиставленні стабільності і надійності. Що й передбачається у дослідженнях, перспективі, та подальших наукових пошуках.

Список використаних джерел

1. Академічні свободи, університетська автономія та освіта для сталого розвитку. Мовою документів : Наукове видання. Редакційна колегія : Л. П. Клименко, О. П. Мещанінов, Н. В. Коваль, Ю. Ю. Верланов. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 288 с.
2. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія : навч. посібник / упоряд. Віталій Лях. – Київ : Либідь, 1996. – С. 194–250.
3. Гумбольдт, Александр фон. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Гумбольдт,_Александр_фон.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : науково-методичний посібник. – К. : МАУП, 2000. – 312 с.
5. Киево-Могилянская академия. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Киево-Могилянская_академия.
6. Массачусетский технологический институт (МТИ, англ. Massachusetts Institute of Technology, MIT) – университет и исследовательский центр, расположенный в Кембридже (пригороде Бостона), штат Массачусетс, США. URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki/МТИ>.
7. Мещанінов О. П. Єдність дистанційних форм навчання і наукових досліджень: розширення можливостей сучасної університетської системи освіти // Наукові праці : Науково-методичний журнал. – Т. 270. Вип. 258. Педагогічні науки. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. – 2016. – С. 7–11.
8. Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Московский_государственный_универс.
9. Московский физико-технический институт URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/Московский_физико-технический_инст.
10. Moodle – система управления курсами, также известная как система управления обучением или виртуальная обучающая среда. URL : <https://ru.wikipedia.org/wiki/Moodle>.
11. Освіта як відображення сутності суспільного розвитку (п. 1.5) / С. О. Сисоєва // Освітнологія : витоки наукового напрямку : монографія / за ред. В. О. Огнев'юка ; авт. кол. : В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К. : ВП «Едельвейс», 2012. – С. 117–136.
12. Приближенный к реальности вариант из всей этой серии картинок. URL : https://pikabu.ru/story/na_moy_vzglyad_samyiy_priblizhennyiy_k_realnosti_variant_iz_vsey_yetoy_serii_kartinok_4573175.

13. Фромм Е. Революція надії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія : навч. посібник / упоряд. Віталій Лях. – К. : Либідь, 1996. – С. 135–192.
14. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ / пер. з англ. Галина і Роман Шиян. – Львів : Літопис, 2000. – 269 с.
15. Фуллан М. Сили змін : продовження / пер. с англ. І. Савчак. – Львів : Вид-во «Літопис», 2001 – 162 с.

А. П. Мещанинов,

ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна,

УНИВЕРСИТЕТСКАЯ СРЕДА КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩИЙ ФАКТОР ЭВОЛЮЦИИ УНИВЕРСИТЕТОВ УКРАИНЫ

Научная проблема развития университетов в мире широкого и всеобщего внедрения компьютеров продолжает интересовать людей университета. В статье выдвинута гипотеза, что в эпоху возросших виртуальных условий, широкого распространения дистанционных технологий обучения, облачных технологий доступа и обработки данных, автоматизации как производственных процессов, так и умственной деятельности человека, перехода от традиционных форм хранения и доступа к информации, какими многие десятилетия выступали бумажные носители, книги, к электронным с огромными скоростями и объемами, неминуемо меняется среда обучения университетов, что революционно переводит преподавателей и студентов в среду коммуникации через разнообразные компьютерные инструменты. Гипотеза о возможности переноса развития университета, реальной университетской среды в виртуальную, где изменения касаются, прежде всего, идей. Среда – определяющий фактор эволюции современного университета. Ключевой вопрос – образ будущего. Образ – который одобряют большинство или только руководство? Встает вопрос: Что в основании модели, образа нового планируемого состояния университета, категория «Равенство» или «Справедливость»? То есть, какой приоритет концепта? Или какова пропорция этих фундаментальных оснований? И для кого?

Ключевые слова: университетская система образования; университетская среда; фактор эволюции; синергия единства принципов организации; устойчивое развитие; эволюция университетов Украины; цикл развития; категории «Равенство» и «Справедливость».

O. Meshchaninov,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

UNIVERSITY ENVIRONMENT AS A DETERMINING FACTOR IN THE EVOLUTION OF UKRAINIAN UNIVERSITIES

The scientific problem of the development of universities in the world of the widespread and ubiquitous introduction of computers continues to interest university people. The hypothesis is put forward in the article that in an era of increased virtual conditions, the widespread use of distance learning technologies, cloud-based access and data processing technologies, automation of both production processes and human mental activity, the transition from traditional forms of storage and access to information, which for many decades have been paper carriers, books, to electronic ones with tremendous speeds and volumes, the learning environment of universities will inevitably change, which will revolutionize both teachers and students of communication through a variety of computer tools. The hypothesis about the possibility of transferring the development of the university, the real university environment to the virtual one, where the changes relate primarily to ideas. The environment is a determining factor in the evolution of a modern university. The key question is the image of the future. An image – which is approved by the majority or only the leadership? The question arises: What is the basis of the model, the image of the new planned state of the university, the category of «Equality» or the of «Justice»? That is, what is the priority of the concept? Or what is the proportion of these fundamental foundations? And for whom?

Key words: university education system; university environment; evolutionary factor; synergy of unity of organization principles; sustainable development; evolution of Ukrainian universities; development cycle; category «Equality» and «Justice».

Рецензенти: Сисосєва С. О., д-р пед. наук, професор, академік НАПН України;

Букач М. М., д-р пед. наук, професор.